

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд „Модел за вземане на семейно решение за покупка на недвижим имот“
за придобиване на ОНС „доктор“, професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска
програма „Маркетинг“

Рецензент: професор д.н. Симеон Денев Желев, УНСС

Основание за написване на рецензията: Заповед на Ректора на ИУВ № РД-06-3547/22.10.2018 г.

Автор на дисертационния труд: Ирина Руменова Кънчева

1. Данни за дисертанта

Ирина Руменова е родена на 09. 05. 1986 г. в гр. Видин. През 2005 г. завършва гимназия с преподаване на чужди езици „Йордан Радичков“ в родния си град. Завършила е бакалавърска степен по специалност „МИО“ в ИУВ през 2009 г. и магистърска степен по „Международен бизнес“ в същия университет през 2010 г. Владее английски, немски и руски език. Има трудов опит в няколко организации на различни равнища. Докторант е към катедра „Маркетинг“ на ИУВ за периода 2011-2014 г.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем от 215 страници, от които въведение от 7 страници, основен текст от 155 страници и заключение от 7 страници. Списъкът на използваната литература от 10 страници, включващ общо 125 източника - 101 на английски, 24 – на български език.

По думите на авторката обект на изследване е „поведението на потребителите при вземане на семейно решение за покупка“ (с. 12), а предметът – „процесът, при който семейството като единица на потребление формира своето решение за покупка на недвижим жилищен имот“ (с. 12.). Целта е двойка: 1). разработване и апробиране на методика за изследване на семейната покупка на

жилищен имот; 2). извеждане на модел за вземане на семейно решение за покупка на такъв имот (с.12). Целта се декомпозира на пет задачи, две от които преповтарят целта (задачи 3 и 4), а една може да се прецени като излизаща извън естествения обхват на разискваната проблематика (задача 2) – „очертване на рамката на имотния пазар в страната...“ (с. 8).

3. Преценка за структурата и съдържанието на дисертационния труд

Работата е изпълнена в класическата схема от въведение, три глави изложение и заключение. Въведението съдържа почти всички формални реквизити, като изключим „актуалност“ и „степен на изучаване на проблема“ които са дадени в автореферата: обект, предмет, цели, задачи, хипотези и теза. Общото впечатление за тези целеви елементи на всяка една дисертация е, че те се нуждаят от прецизиране. За целта и задачите стана дума по-напред. В частта за критични бележки и въпроси ще стане дума за други. Тук ще поставя въпроса само за актуалността и степента на изучаване на проблема. „Актуалността“ трябва да даде отговор на два въпроса: С какво е значимо една такава изследване изобщо? С какво е значимо то сега? Аз не намирам достатъчно добри отговори на тези два въпроса. Не намирам и сбито, но съдържателно представяне на степента на изучаване на проблема.

Първа глава има теоретически характер (разискване на моделите за семейно вземане на решение за покупка), втората е с методологичен (с център – методиката за изследване), а третата – с аналитичен (анализ на резултатите на емпиричното изследване). Втора глава е лошо озаглавена предвид естественото ѝ съдържание: „Изследване на модела на вземане на семейно решение за покупка на недвижим жилищен имот“. Тук би трябвало по-задълбочено и по-подробно да се обсъждат два рода въпроси – за методологията и методиката на емпиричното изследване по предмета. Вместо това се намесват теми, които трудно могат да се преценят за релевантни: съвременни тенденции в развитието на българското семейство; съдържателни аспекти на продуктовата категория „недвижими имоти“; анализ на пазара на недвижими имоти?!

4. Оценка на научните и научно-приложните приноси

В справката за приносите са приведени четири такива. Приносите действително са налице в дисертацията.

Въпросът обаче е в друго: къде да се търсят приносите и към какво да са насочени те? Реперите за приносите са очакването от заглавието на дисертацията и очакванията, произтичащи от целта, задачите и хипотезите. В принос №3 се казва, че е разработена методика за тестване на модела за вземане на решение и чрез приложението ѝ „изведен детерминативен статичен маркетингов модел на вземане на семейно решение за покупка на жилищен имот..“ (с. 47 от автореферата). Какъв е този модел в съдържателно отношение? Колко е важен той в съдържателно отношение? С какво е различен от други подобни в съдържателно отношение? Това е трябвало да се открие, а едно формално споменаване за наличието на такъв модел.

5. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът страда от странна болест: хем е излишно разточителен (47 страници), хем не отразява действителните достойнства в основния текст. Той някак си протоколно и формално отчита какво е сторено, без да дава доказателства и примери за стореното, тъй че четящите да могат да се ориентират за какво става дума и какви са постиженията на работата.

Приложени са четири публикации по проблематиката на дисертацията – една статия и три доклада. Статията и един от докладите са на английски език. Публикациите са действително по проблематиката на дисертацията.

6. Критични бележки

Първата ми и най-сериозна критика се отнася до тезата на труда, която гласи: *„Моделът на вземане на решение за покупка на недвижим жилищен имот, който се отнася към българското*

семејство и отразява тенденциите и особеностите на настоящия етап от развитието на обществото, може да бъде изведен посредством изследване на взаимодействията, протичащи между двама и повече отделни субекти, под влиянието на комплекс от вътрешни и външни фактори. Разкриването на модела на вземане на семейно решение за покупка има важен теоретичен и практико-приложен смисъл за изграждането на ефективна маркетингова стратегия“. (с. 11 от дисертацията, с. 6 от автореферата).

Преди да направя разбор на тази постановка, ще изложа моето разбиране за научна теза. Научната теза е (1) твърдение по предмета на изследването, което (2) е доказано въз основа на съответните доводи и свидетелства, (3) придобити по утвърдени в съответната научна област подходи, (4) следователно проверими от други изследователи (чрез повторни изследвания), което (5) твърдение е ново за научната област или предмет на изследване. Тази постановка в този ѝ вид се отнася предимно за дисертации от теоретическо и емпирическо естество. За дисертациите от методологическо естество, към която категория донейде спада и настоящата, нещата изглеждат по друг начин. „Твърдението“ при тях е нов модел (метод, методика, процедура, процес), чието доказване става чрез някой или някои методи за изследване на валидността му, въз основа на съответните емпирични данни.

В горната постановка не виждам реквизитите нито на теза за теоретически и емпирически дисертации, нито на теза за методологически дисертации:

1. Тривиална истина е, че един модел за вземането на решение за покупка на жилище трябва да се изведе от взаимодействията на онези, за които е предназначено жилището. От кои други взаимодействия може да бъде изведен?!
2. Тривиална истина е, че тези „двама или повече отделни субекти“ вземат решение за покупка под „въздействие на вътрешни външни фактори“ и този модел трябва да ги отчита. Какви други освен вътрешни и външни фактори може да има?
3. Тривиално е, че моделът трябвало да отчита „тенденциите и особеностите на настоящия етап от развитието на обществото“. Каква е алтернативата – да отчита тенденциите и особеностите на обществото отпреди да се появят електрическите лампи ли?
4. Освен, че на няколко пъти се повтаря терминът „модел“ никъде в постановката не става дума за естеството на този модел. Не става дума за подробно излагане на модела, но за някакво концептуално поне, за да има плът и кръв тезата.

Втората ми критика се отнася до логическата и терминологическата обърканост около понятията теза и хипотеза. Тя се вижда в несъстоятелната постановка, че тезата се „декомпозира на хипотези“ (с. 11 на дисертацията, с. 6 на автореферата). Тезата може да се декомпозира на подтези, но не и на хипотези, последните бидейки вероятностни твърдения, кои трябва да се проверят въз основа на съответните емпирични свидетелства. Тезите и подтезите са нещо доказано, а хипотезите – нещо, което предстои да се установи дали е истинно или не. Всъщност, първите две от „хипотезите“ са подтези, но за съжаление също тривиални: покупката на жилище е комплексен процес (има си хас да не, след като става дума за висока степен на въвлеченост и висок възприеман риск); семейното решение за покупка на жилище е съвместно решение (тафтологично твърдение – семейното решение е решение на семейството, сиреч съвместно решение). Само третото твърдение има реквизитите на хипотеза – това за липсата на съществена разлика между модела при „традиционните“ брачни и „модерните“ безбрачни семейства.

Трето, от изложението не става ясно какъв е типът на извадката (процедурата по излъчването на единиците), а само, че са изследвани 127 хетеросексуални двойки, закупили жилище през последните 5 години преди изследването. Не е изрично дефинирана и целевата (генералната) съвкупност, както се полага при всяко емпирично изследване, а е оставено на четящите да предполагат за нейните параметри. Не става ясно от каква основа е излъчена извадката. Ако извадката е непредставителна, каквато тя видимо е, то това трябва да се упомене изрично в ограниченията на изследването и да се има предвид при анализа и интерпретацията на данните.

7. Въпроси

Вече бяха отправени в повече или по-малко явен вид в изложението по-напред.

8. Заключение

Независимо, че работата има множество слабости, смятам, че като цяло тя заслужава положителна оценка. Тя показва:

1. Добра осведоменост на авторката по теорията, методологията и практиката на проблематиката.

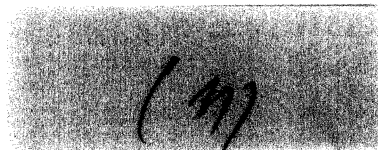
2. Способност за обзор, разбор и класификация на литературните източници по проблематиката.
3. Знания и умения за самостоятелно разработване и прилагане на методика на емпирични изследвания.
4. Знания и умения за статистически анализ и интерпретация на емпирична информация.
5. Способност да се търсят и извеждат практически приложения въз основа на анализа и интерпретацията на емпиричния материал.

Работата е самостоятелно дело, което като цяло отговаря на нормативните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по направление „Икономика“, поднаправление „Маркетинг“, за което ще гласувам с „Да“.

04. 12. 2018 г

София

Рецензент:

Професор д.н. Симеон Денев Желев

1220-770 / 10.12.2018

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд на тема: „Модел за вземане на семейно решение за покупка на недвижим имот“ за присъждане на ОНС „доктор“ по ПН 3.8. „Икономика“, научна специалност „Маркетинг“

Изготвил рецензията: проф. д-р Евгени Петров Станимиров, научна специалност „Маркетинг“, ръководител катедра „Маркетинг“, зам.-ректор „Учебна дейност и акредитация“ – Икономически университет-Варна.

Основание за представяне на рецензията: участие в състав на Научно жури със заповед № РД-06-3547/22.10.2018 г. на Ректора на ИУ-Варна и решение на Научното жури на първо заседание, проведено на 24.10.2018 г.

Автор на дисертационния труд: Ирина Руменова Кънчева, редовен докторант към катедра „Маркетинг“ при ИУ-Варна.

I. Представяне на докторанта

Ирина Кънчева е придобила ОКС „бакалавър“ по специалност МИО (2009 г.) и ОКС „магистър“ по специалност „Международен бизнес“ (2010 г.) в ИУ – Варна. Със заповед на ректора на ИУ-Варна № РД-17-331/07.02.2011 г. е записана в редовна докторантура по научна специалност 05.02.26 – Маркетинг. Със заповед на ректора на ИУ – Варна № РД-17-670/08.03.2011 г. доц. д-р Мария Петрова Кехайова е назначена за научен ръководител на докторанта. Ирина Кънчева е отчислена с право на защита в срок от пет години със заповед на ректора № РД-17-859/04.03.2014 г.

Докторант Ирина Кънчева е била стажант в отдел „Азия, Австралия, Океания“ в МВНР (2010 г.), сътрудник „Обслужване на клиенти“ в „Тревъл ту уърк – Варна“ ЕООД (2010-2011 г.), нещатен преподавател към Стопанска камара – Варна (2015 г.). От 2011 г. до момента Ирина Кънчева е хоноруван асистент към ИУ – Варна.

II. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на актуален въпрос доколкото през последните години се наблюдават модификации в ценностите и мотивите на индивидите, в нагласите и стила им на живот, в полово-ролевата им ориентация. Паралелно с това възникват и се развиват алтернативни семейни структури. Посочените модификации променят разбиранията за: функциите на семейството, структурата и състава му, взаимодействията между членовете, процесите и моделите за вземане на решения за покупка. Към момента се наблюдава концентриране на изследователския интерес основно към демографски, социални и морални аспекти в облика на българското семейство, като потребителският аспект не е достатъчно изследван. Познаването на модела за вземане на семейно решение за покупка е важен доколкото ефективността на маркетинговите стратегии на предлагателите могат да се базират на него. Всичко това обосновава актуалността и значимостта на дисертационния труд.

III. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 215 страници (от които 155 стр. основен текст) и в структурно отношение е оформен както следва – въведение, три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. В дисертацията се съдържат 23 таблици, 28 фигури и 8 приложения. Използвани са 125 литературни източници на български, английски и руски език.

Въведението на дисертацията следва класически подход на представяне - актуалност на избраната тема, изследователска теза и хипотези на изследването, предмет, обект, цел, задачи, ограничителни условия, информационни източници, приложени в хода на изложението методи и средства.

В **първа глава** докторантът представя интердисциплинарен теоретичен преглед на разбирането за семейство, като операционализира посоченото понятие, изяснява от теоретична гледна точка същността на семейната динамика в контекста на моделите за вземане на семейно решение за покупка, синтезирани са подходи за изучаване на семейното потребителско поведение и моделите за

вземане на семейно решение за покупка. Изведена е авторска класификация на моделите за вземане на семейно решение за покупка, което представлява най-съществен принос на докторанта в теоретичен план.

Във втора глава са проследени тенденциите в средата и развитието на българското семейство в контекста на социално-икономическите и демографските условия в страната. Изяснени са потребителските характеристики на обектите от продуктова категория „недвижими имоти“. Представена е методика за емпиричното изследване на разпределението на влиянието, специализацията на ролите на съпрузите и отношението им към критериите за избор на имот под влиянието на комплекс от вътрешно-семеен и външни фактори. Методиката комбинира конструктите: влияние, специализация на ролите и отношение към критериите за избор на имот, като са изведени индикатори на посочените конструкти. Обоснован е изборът на инструменти за анализ на данните.

В трета глава са представени резултатите от анализа на данните. Аргументиран е детерминативен модел за вземане на решение за покупка на жилищен недвижим имот от страна на съвременното българско семейство, като фокусът пада върху връзките между индикатори на конструктите, изведени в методиката (представена във втора глава). Обобщени са изводите от изследването и са дефинирани препоръки за бъдещи изследвания в осем направления.

В представеното **заклучение** авторът е обобщил постигнатите резултати. Коментирано е потвърждаването на дефинираните в увода хипотези. Авторът прави заключение, че основната теза се потвърждава. Поставен е акцент върху приносите на автора.

Библиографската справка показва добра литературна осведоменост на автора на дисертационния труд.

Езикът и стилът на разработката са научни. Дефинираните **цел и задачи** са постигнати. Авторефератът кореспондира с основния труд на автора.

III. Оценка на публикациите на докторанта

Представени са 4 публикации (една статия и три научни доклади), свързани с темата на дисертационния труд. Обемът на научната продукция на докторанта и характерът на изданията изцяло съответстват на условията и реда за придобиване на ОНС „доктор“ (чл. 35, ал. 1, т. 4 от ПУРПНСЗАД в ИУ-Варна).

IV. Научни и практико-приложни приноси на дисертационния труд

Представената справка за полезност на дисертационния труд съдържа 4 приноса, които условно могат да бъдат обособени в две групи – теоретични приноси (№1 и №2), методични приноси (№3 и №4). Приносите са дефинирани коректно, доколкото позволяват открояване на добавената стойност на автора (или изследователската му стъпка). Справката за дефинираните приноси коректно отразява основните постижения на докторанта.

V. Препоръки към докторанта

С цел по-убедително защитаване на позициите на докторанта ще си позволя да задам следните въпроси и да направя някои констатации:

Първо. Във въведението е било възможно да се представи въпроса за научната и практико-приложната значимост на труда.

Второ. Тезата на разработката е декомпозирана на три хипотези. Моля авторът да обясни каква е добавената научна и практическа стойност от първите две хипотези. Резултатите от тях не са ли ясни по подразбиране и те не са ли класически постановки в теорията за потребителското поведение?

Трето. В целта на дисертацията се установява, че не се визира значителна част от втора глава, свързана със: съвременни тенденции в развитието на българското семейство и особеностите на продуктовата категория „недвижим имот“.

Четвърто. Сред аргументите при обосновка на актуалността на дисертационното изследване са: наблюдаваните модификации в ценностите,

мотивите, нагласите, стила на живот на индивидите, в полово-ролевата им ориентация, както и развитието на алтернативни семейни структури. Създава се очакване, че именно тези особености ще се изследват. В ограничителните условия на дисертацията обаче, от обхвата на изследването се изключват децата и другите членове на семейната единица (при условие, че може да се предположи, че оказват влияние), самотните родители и еднополовите двойки. Защо е подходено по този начин?

Пето. Жизненият цикъл на съвременното българско семейство е разработен по данни от преброяването на населението от 2011 г. Считате ли, че динамиката в социално-икономически и технологичен план през последните 7 години е оказала влияние върху изведения в дисертацията жизнен цикъл?

VI. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Докторант Ирина Кънчева притежава диплома за ОКС „магистър“ (№ 9272/20.10.2010 г.), с което са спазени изискванията на чл. 34, ал. 1 от ПУРПНСЗД в ИУ-Варна. Представеният дисертационен труд представлява значимо изследване по актуален за сферата на потребителското поведение въпрос. Приносите на автора в научен и постановъчен план обогатяват съществуващите знания и насоки в областта на потребителското поведение (чл. 34, ал. 2 от ПУРПНСЗД в ИУ-Варна). Дисертационното изследване е представено във вид на монографичен ръкопис, в който се съдържат научни резултати, които са принос в науката. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава сериозни теоретични познания и способност за самостоятелни изследвания (чл. 34, ал. 3 от ПУРПНСЗД в ИУ-Варна). Докторантът е отчислен с право на защита (заповед №РД-17/859 от 04.03.2014 г.), с което са спазени изискванията на чл. 35, ал.1, т. 1 от ПУРПНСЗД в ИУ-Варна. Първичното звено (катедра „Маркетинг“) е взело решение за откриване на процедура за защита (протокол №1 от 12.10.2018 г.), с което са спазени изискванията на чл. 35, ал.1, т.3 от ПУРПНСЗД в ИУ-Варна.

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ВАРНА

СЕРТИФИЦИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО ISO 9001:2008

9002 Варна • бул. "Княз Борис I" 77 • Телефон 052 643 360 • Телефакс 052 643 365 • www.ue-varna.bg

Посоченото до момента показва, че са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ-Варна, поради което предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да вземат положително решение за присъждане на ОНС „доктор“ по научна специалност „Маркетинг“ на докторант Ирина Руменова Кънчева.

06.12.2018 г.

Варна

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Евгени Станимиров)